

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виговська Л.П. Емпатія як специфічна форма відображення об'єктивної дійсності / Виговська Л.П. // Духовність як основа консолідації суспільства: Міжвід. наук. зб. – К.: НДІ „Проблеми людини”, 1999. – Т. 16. – С. 76-81.
2. Гарач Н.Р. Становлення особистісного самовизначення старшокласника: прийоми активізації / Н.Р. Гарач // Розвиток ідей Г.С. Костюка в сучасних психологічних дослідженнях: Наукові записки Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. – К., 2000. – Вип. 20. – ч. 1. – 286 с. – С. 95-100.
3. Мясищев В.Н. Психология отношений / В.Н. Мясищев. – М.: Воронеж, 1995. – 356 с.
4. Татенко В.О. Психология в субъектном измерении / В.О. Татенко. – К.: Просвіта, 1996. – 404 с.

УДК 159.95

Домбровський І. В.,

викладач кафедри економіко-математичних методів ТНЕУ

Сп'як М. А.

студент спеціальності «Соціальна робота» (група СРМ-11) ТНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ: ІНФОРМАЦІЙНО-БЕЗПЕКОВИЙ АСПЕКТ

У культурологічному контексті цінності розглядаються як суспільні ідеали; зразки, еталони, вищі критерії оцінки та орієнтації суспільства й особистості; смислові універсалиї, які узагальнюють досвід людства; надіндивідуальні цінності; своєрідні культурні стандарти вибору особистістю стратегічних напрямків власного життєвого шляху і формування життєвої позиції [6].

Однак поряд з формами свого існування в структурах суспільної свідомості цінності суспільства знаходяться також в структурі конкретної особистості. За Д. М. Узнадзе, людина реагує на дії зовнішньої дійсності в більшості випадків «лише після того, як вона поламала їх у своїй свідомості, лише після того, як вона осмислила їх» [8, с. 87-88]. Осмислення, «об'єктивація» явищ зовнішнього світу в процесі індивідуального досвіду, спричинює постійне розширення сфери установок людини. Інтеріоризовані цінності суспільства включаються в структуру особистості у формі особистісних цінностей, які Д. О. Леонтьєв визначає «як ідеальну модель належного, яка відображає досвід життєдіяльності соціальної спільності, присвоєну та інтеріоризовану індивідуальним суб'єктом, що вказує напрямок бажаного перетворення дійсності і постає джерелом життєвих сенсів, які об'єкти і явища дійсності набувають в контексті належного» [4, с. 12]. У свідомості особистості цінність відображається у формі ціннісних орієнтацій (Л. І. Божович, М. Й. Боришевський, С. Л. Рубінштейн, А. А. Павліченко). Ціннісні орієнтації, за Д. О. Леонтьєвим, - це «усвідомлені уявлення суб'єкта

про власні цінності, про цінне для нього». В. О. Ядов розглядає цінності як сферу суб'єктивного [4]. Як аксіологічне Я розглядає цінності К. О. Абульханова-Славська. За Ф. Е. Василюком [1], цінність - це те, що сприяє зростанню і вдосконаленню особистості. За В. Франклом [9], це вихід за межі самого себе, тобто за рамки спрямованості на самого себе. За І. Д. Бехом [2], цінності – це ті сфери існування суб'єкта, які відображають його існування і через які відбувається відокремлення ним самого себе.

Центральною ланкою в теорії особистості В. Франкла постає поняття «сенса життя». Цей науковець вважає, що «важливий не сенс життя взагалі, а скоріше специфічний сенс життя даної особистості в даний момент» [9, с. 123]. Відтак Франкл виокремлює три групи цінностей як смислових універсалій, що кристалізувалися в результаті узагальнення типових ситуацій, з якими суспільству чи людству довелося стикатися в історії.

Першу групу складають *цінності творчості* - найбільш природні і важливі, але не необхідні. Основним шляхом їх реалізації є праця. Сенс праці в цьому аспекті полягає в тому, що людина привносить у свою роботу власне як особистість. Друга група - це *цінності переживання*. У цьому аспекті багатим ціннісним потенціалом володіє любов, адже вона є «єдиним способом зрозуміти іншу людину в найглибшій суті її особистості». Однак любов не є необхідною умовою для осмислення життя. Третя група - *цінності відносини*. Ця група цінностей полягає у ставленні людини до чинників, які обмежують її життя. Ціннісні відносини поділяються на три категорії: осмислене ставлення до болю, провини і смерті. На думку В. Франкла [9], ранг цінності переживається разом із самою цінністю, тобто переживання людиною певної цінності включає в тому числі і переживання того, що дана цінність вище якоїсь іншої, а протиріччя цінностей відображаються в особистості людини у формі ціннісних конфліктів, відіграючи певну роль у формуванні ноогенних неврозів.

У формі ціннісних орієнтацій (внаслідок набуття цінностей) фіксується істотне, найбільш важливе для людини. Ціннісні орієнтації - це стійкі, інваріантні утворення («одиниці») моральної свідомості - основні її ідеї, смислові компоненти світогляду, що виражають суть моральності людини. Зміст їх мінливий і рухливий. Відтак система ціннісних орієнтацій постає згорнутою програмою життєдіяльності і слугує підставою для реалізації певної моделі особистості. Так, на думку О. І. Зотової і М. І. Бобнева, ціннісні орієнтації виконують функцію відображення і захисту ідеалу. Інші автори бачать основну функцію ціннісних орієнтацій в регуляції поведінки, підтримці внутрішньої цілісності особистості, а також в тому, що ціннісні орієнтації є джерелами смислотворення.

У деяких випадках розвиток системи ціннісних орієнтацій може зумовлюватися впливом антисоціального середовища. Як зазначає Б. С. Братусь [3], в цій ситуації мова йде не просто про заперечення людиною соціально схвалюваних цінностей, а про формування чітко окресленої і жорсткої системи негативних цінностей. У цьому контексті багато авторів розглядають питання розвитку ціннісної сфери в групах делінквентів, за різних форм девіантної поведінки.

В останні десятиліття вплив соціокультурного середовища на формування системи цінностей особистості все більшим чином опосередковується засобами масової інформації. У роботах науковців розглядаються питання, пов'язані з впливом на формування системи

цінностей особистості насамперед електронних ЗМІ - телебачення, радіо, системи Інтернет. Особлива увага при цьому приділяється проблемі пасивного і некритичного прийняття особистістю цінностей масової культури. Однак, інформаційне середовище впливає скоріше на більш лабільні зовнішні стереотипи поведінки, ніж на ціннісні орієнтації, які є більш ригідними утвореннями. Отож сучасні ЗМІ не стільки формують, скільки лише закріплюють ціннісні пріоритети. Проте, таке закріплення може сприяти фіксації на певному рівні розвитку ціннісної системи.

Часто виникають внутрішні умови, сприятливі для того, щоб людина почала замислюватися для чого вона живе, але вона може не володіти достатніми ресурсами для вирішення ціннісно-сміслових проблем. Відповідь на це питання міститься як всередині самої людини (як світоглядна проблема), так і поза нею - у світі, де розкриваються її здібності, в її діяльності, у почутті соціальної відповідальності. Таким чином, замикаючись на самому собі, пошук сенсу життя неначе приречений на те, щоб залишитися лише вправою для мислення, що створює реальну небезпеку стійкого егоцентризму і втечі у себе, особливо в осіб із рисами невротизму або схильних до нього внаслідок особливостей індивідуального розвитку (низька самоповага, нерозвинуті комунікативні навички).

Отож основною рушійною життєвою силою людини, що визначає її активність, поряд з різного роду потребами (природними, культурними і т.д.) є мета. Мета може мінятися, формуватися в процесі життя, але вона обов'язково має бути, інакше життя стає безперспективним. У цьому контексті фізіолог І. П. Павлов писав: «Величезне життєве значення має «рефлекс мети», він є основною формою життєвої енергії кожного з нас ... Життя перестає закликати до себе, як тільки зникає мета, тому ми читаємо дуже часто в записках, що залишаються самогубцями, що вони припиняють життя тому, що воно безцільне». Відтак вважається, що основною причиною самогубства є втрата сенсу життя [7].

Якими б не були різноманітними життєві події і конфлікти, що спонукають до самогубства, у всіх них є один спільний етичний аспект: на рівні моральної свідомості всі вони апелюють до моральних цінностей (уявлення про щастя, добро, справедливість, обов'язок, честь, гідність і т.п.). Іншими словами, суїцидогенні події - це потужні удари по моральних цінностях особистості. Саме суїцидальне рішення - це акт морального вибору. Віддаючи перевагу самогубству, людина співвідносить його мотив і результат, приймає на себе відповідальність за самознищення або перекладає цю відповідальність на інших. Так чи інакше, коли людина вибирає цей вчинок, - вона бачить у самогубстві не просто дію, що заподіює смерть, а й певний вчинок, що несе позитивний або негативний моральний сенс і викликає певне ставлення людей, їх оцінки та думки. Отож вихідним в етико-психологічному аналізі самогубств слід вважати категорію життєвого сенсу - одну з найбільш загальних, інтегральних характеристик життєрозуміння і життєвідчуття особистості [5].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Василюк Ф. Е. Психотехника выбора / Ф. Е. Василюк // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии / Под ред. Д.А. Леонтьева, В.Г. Щур. – М.: Смысл, 1997. – С. 284 – 314.

2. Бех І. Д. Виховання особистості / І. Д. Бех : [в 2-х кн. / Кн. 1.]. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
3. Братусь Б. С. Психологическое и нравственное пространство нормы / Братусь Б. С. // Журнал практикующего психолога. – Вып. 3. – 1997. – С. 6 – 17.
4. Леонтьев Д. А. Очерк психологии личности / Д. А. Леонтьев – М.: Смысл, 1993. – 64 с.
5. Ненастьев А. Н. Самоубийство как девиантное поведение : [Электронный ресурс] / А. Н. Ненастьев – Режим доступа к стат. : <http://tzone.kulichki.com/religion/tanatos/suicide.html>
6. Ручка А. А. Социальные ценности и нормы / Ручка А. А. – К.: Наук. думка, 1976. – 152 с.
7. Сухова Э. Психология самоубийства : [Электронный ресурс] / Э. Сухова // АиФ Долгожитель, 19.01.07. – Режим доступа к стат. :
8. <http://www.polezen.ru/landd/psih.php>
9. Узнадзе Д. Н. Установка у человека. Проблема объективации / Д. Н. Узнадзе // Психология личности в трудах отечественных психологов. – СПб.: Питер, 2000. – С. 87 – 91.
10. Франкл В. О смысле жизни: Психология личности. / В. Франкл. – Т. 1 / Под ред. Д. Я. Райгородского. – Самара: Бахрах-М, 2000. – 448 с.

УДК 343.95

Коваль О. Є.

к.пед.н., доцент кафедри психології та соціальної роботи ЮФ ТНЕУ

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ КІБЕРЗЛОЧИНЦЯ

Стрімкий розвиток інформаційних технологій поступово трансформує світ. Відкритий та вільний кіберпростір розширює свободу і можливості людей, збагачує суспільство, створює новий глобальний інтерактивний ринок ідей, досліджень та інновацій, стимулює активне залучення громадян до управління державою та вирішення питань місцевого значення, забезпечує публічність та прозорість влади, сприяє запобіганню корупції. Поряд з перевагами, комп'ютеризація має низку негативних ефектів, одним із яких є кіберзлочинність. Наслідки цієї злочинності зачіпають не лише інтереси окремих осіб, що стали жертвами, але й компанії, організації та суспільство в цілому.

Теоретико-методичні та науково-практичні основи попередження дій кіберзлочинців були закладені у дослідженнях В. Голубєва, А. Долгової, О. Іванченко, М. Кастельса, Т. Кесаревої, М. Кравцової, Л. Куракова, А. Лукацького І. Рассолова, С. Смірнова [1]. Проте, не дивлячись на наявність значного масиву теоретико-практичних напрацювань з означеного напрямку наукового пошуку, психологічні засади науково обґрунтованого дослідження портрету кіберзлочинця висвітлені неповно. Викладені обставини у своїй сукупності обґрунтовують актуальність наукових розвідок, позаяк ефективна та успішна боротьба з кіберзлочинами є неможливою без всебічного психологічного аналізу образу мислення та особи порушника.